

УДК 341

О. В. Коломоєць*Аспірант кафедри теорії та права**Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИТНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Поява тих або інших нових функцій на різних етапах розвитку державності конкретних суспільств не має строго визначеного, причинно-наслідкового характеру, не виступає жорстко детерміновано новою сутністю і формою держави. Разом із тим така більш-менш причинний залежність все ж характеризує функції держави, які являють собою найважливіші напрямки діяльності держави у визначальних областях її існування в економічній, політичній, соціальній та інших сферах. Основні функції найбільш «чуттєві» до сутнісних змін держави

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні питань, які стосуються поняття, ознак і видів функцій сучасної держави теоретичною та практичною основою стали наукові праці таких українських і російських вчених-юристів: В.Б. Авер'янова, Т.Г. Андрусяка, М.І. Байтіна, К.С. Бельського, А.Б. Венгерова, М.В. Жигульонкова, Л.І. Загайнова, С.В. Ківалова, О.Л. Копиленка, С.О. Комарова, В.О. Костюка, А.В. Малько, О.В. Марцеляка, В.І. Матузова, Л.А. Морозової, Ю.Г. Просвірніна, Є.О. Харитонова та ін.

© Коломоєць О.В., 2014

© Національний університет «Острозька академія», 2014

-
- Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

Виклад основного матеріалу. Протягом довгого часу в науці підтримувався штучно класовий підхід, не завжди зверталася увага на особливість функціонування держави в інтересах усього суспільства. Але в наш час можна з упевненістю сказати, що будь-яка держава здійснює загально соціальну діяльність, виступає представником інтересів усього суспільства, всіх класів, соціальних груп і прошарків населення.

Як зазначає А. Б. Венгеров, насамперед на функції здійснює визначальний вплив науково-технічний, інтелектуальний розвиток всієї цивілізації. Функції всіх без винятку сучасних держав схильні до впливу науково-технічних досягнень ХХ ст. (а тепер вже і ХХІ). Цей вплив є двояким. З одного боку, з'являються життєво важливі напрями діяльності держави: підтримка науки, особливо фундаментальної, використання її результатів, розвиток і збагачення інтелектуального потенціалу суспільства. З іншого – обмеження небезпеки, яка походить від неконтрольованого появи і використання сучасних науково-технічних досягнень (ядерні технології, генетика, медична біологія, проблема клонування тощо) [2].

Функція – це предметна, а не об'єктна діяльність держави. Предметність означає, що діяльність спрямовується на певну однорідну сферу суспільного життя, яка є цілісною і неподільною. Наприклад, митна діяльність охоплює собою таку сферу, яка інтегрована метою, територіальними «прив'язками», темпоральними параметрами, технологічними особливостями тощо. Економічна сфера життєдіяльності суспільства – це не «предмет», це «об'єкт» впливу держави та суспільних інституцій. Тому на тлі даного об'єкта (економіки) існують різноманітні «конкретно-предметні» області, які і вимагають законодавчих, виконавчих, організаційних та інших зусиль держави для забезпечення ефективного

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

функціонування цієї області діяльності, а відтак, конкретизуються у рамках феномена «функція держави» [4]. Так, податкова область життєдіяльності це предметно відокремлена область суспільних відносин, яка потребує всього комплексу впливу державного механізму задля законодавчого визначення ефективного податкового законодавства, механізмів його дієвого використання, виконання, дотримання та застосування, та функціонування всієї системи засобів державного забезпечення податкового законодавства країни. Функція виступає у якості інструмента, який визивається до життя саме даною предметною сферою суспільного життя, задіється саме для забезпечення функціонування суспільних відносин у цій області у відповідності з діючими правовими цінностями і нормативами.

Це система суспільних інтересів, цінностей, нормативів, відносин, яка потребує активної присутності (діяльності) держави через те, що саме державна діяльність найбільшою мірою за її характером, засобами, методами, прийомами здатна найрезультативнішим чином сприяти досягненню суспільно очікуваних результатів.

Становлення митної функції сучасної держави безпосереднім чином пов'язане з тим, що саме митне справа є стійким та постійним напрямом діяльності будь-якої держави. При цьому варто підкреслити той факт, що митна функція розглядається як складова більш загальної сфери діяльності держави, а саме – економічної. Між тим, слід підкреслити, що сам по собі аналіз економічної сфери діяльності держави є складним та таким, що вимагає окремого дослідження. Однак у контексті предмету цього дослідження доцільним є виявлення місця митної функції у системі економічної діяльності держави [5].

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

Цілісність – це загальносистемне властивість, що полягає в тому, що зміна будь-якого компонента системи економічних функцій держави робить вплив на всі інші її компоненти і призводить до зміни системи в цілому, і навпаки, будь-яка зміна системи відгукується на всіх компонентах системи; вона означає також перетворення компонентів, що входять в систему економічних функцій держави, відповідно її природі. Функціонування системи являє собою реалізацію в часі і просторі її функцій і відбувається за певними законами. Функціональні закони, або закони функціонування, визначають рух системи в рамках відповідного її якості, а закони зміни, розвитку диктують правила зміни якості. Обидва типи законів взаємно впливають один на одного, один одного зумовлюють [1].

Основними характеристиками економічної функції сучасної держави, на думку О. М. Лощикіна, є: відхід від планово-командного регулювання економікою; пошук оптимального співвідношення державного регулювання економіки і саморегулювання, збільшення ролі саморегулювання економіки; визначення оптимального рівня централізації і децентралізації в управлінні економікою; управління підприємствами та організаціями, які знаходяться у державній власності. Коло цих об'єктів повинне бути обмежене галузями, що мають загальнодержавне та стратегічне значення, наприклад, космічною галуззю, ядерною енергетикою, загальнодержавним транспортом, зв'язком тощо; встановлення правових засад ринку та цінової політики, стимулювання підприємництва, забезпечення рівноправності всіх форм власності та господарювання, правовий захист власника, припинення недобросовісної конкуренції (монополізму), захист прав споживача від недобросовісного виробника; пошук найбільш раціонального поєднання адміністративних і

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

економічних методів регулювання економічних процесів; регулювання зовнішньоекономічних відносин з метою захисту державою свого економічного суверенітету, безпеки, стимулювання розвитку національної економіки [6].

Сучасна зовнішньоекономічна стратегія держави має відповідати певним вимогам щодо взаємодії світової економічної системи й національної економіки. Вона покликана насамперед виражати національні інтереси країни, адаптуватися до глобальної світової економіки, бути гнучкою, прогностичною та реалістичною на основі врахування наявних можливостей і ресурсів. Саме у цьому контексті слід розглядати митну функцію – як продовження, різновид, конкретизацію економічної функції сучасної держави.

Слід звернути увагу, що в українській юридичній науці вже мали місце спроби розглянути зміст економічної функції держави в площині реалізації окремих вузьких напрямів діяльності держави в економічній сфері. Зокрема, В. Л. Жадько продемонструвала місце податкової функції у системі функцій сучасної держави. Схожої думки дотримується також О. Г. Варич, яка розглядає оподаткування як під функцію економічної функції сучасної держави [3].

Для розгляду митної функції сучасної держави як самостійного напрямку діяльності держави важливим є звернення до історичного процесу становлення митної справи. У цьому зв'язку актуально простежити, яким чином формувалися уявлення про митну діяльність в історії української державності.

Перші документальні відомості про митні збори Київської Русі зафіксовані в договорах з Візантією. Так, 907 р., взявши в облогу Цареград, князь Олег як одну з умов договору поставив вимогу протягом шести

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

місяців видавати руським купцям продукти харчування, влаштовувати лазню, створювати умови для безмитної торгівлі. Це посилення Л. Маркова за дослідженням К. Лодиженського [7].

А. В. Кольбенко, досліджуючи митну політику козацької доби, приходять до висновку, що лише після закінчення національно-визвольної війни 1648-1654 рр. Б. Хмельницький спрямував свою діяльність на розвиток ремесл, промислів, торгівлі, на розширення економічних зв'язків України з іншими державами і саме тоді почала зароджуватися митна політика козацької держави. Тут були свої погляди на митно-тарифну політику. Спостерігалось заохочення ввезення і обмеження вивозу золота. Зовнішньоторговельне мито на різні товари, золото, срібло, діаманти, ідо ввозилися, сплачувалося дзвінкою монетою. Привізні коштовні метали і каміння не обкладалися митом. Товари іноземних купців, які з метою ухилення від мита вдавалися до посередництва місцевих купців, котрі видавали ці товари за власні, конфіскувалися митними чиновниками. Половина цих конфіскованих товарів надходила до гетьманської скарбниці [4].

В X ст. Київська Русь займала особливе місце у Візантійській зовнішній політиці, зав'язувалися переговори, умови диктувала не імперія, а Київський князь Володимир в зв'язку з воєнною силою.

Вже тоді на всіх шляхах біля застав стояли митники. Мито збирали на торгових площах у вигляді тамги. Трохи пізніше, крім ринкових, виникли проїзні збори у вигляді мостівщини (за проїзд через міст), перевозу (за переправу через річку), гоювщини (подушний збір за проїзд) та ін. Однак ці збори не мали прикордонного характеру. Вони стягувалися повсюдно, застави створювалися в містах і селах, слободах, на ринках і біля міських

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

воріт. Поступово мито почало сплачуватися не з людей, а з самих товарів, які переміщалися через кордон, що мав прикордонну митницю.

Успіхи Київської Русі були стимулятором розширення зовнішньоторгових зв'язків не тільки з однією Візантією. Сучасники вважають Київ суперником Константинополя – в ньому вісім ринків, він торгує з німцями, греками, моравами, вірменами. Однак в XI ст. єдність Київської Русі почала порушуватися місцевими князями, які розглядали свої володіння як спадщину, відмовлялися платити данину київському князю, створювали свої власні границі. В межах своїх володінь встановлювали систему митних зборів (проїзних і торгових), підпорядкувавши їх інтересам особистого збагачення.

Після Другої світової війни митна політика країн з ринковою економікою стала гнучкішою, поряд з заходами митного над протекціонізму здійснюється лібералізація торгівлі, з такою оцінкою митної політики можна погодитися. Адже була прийнята багатостороння міжурядова угода про режим торгівлі і торговельну політику – Генеральний агреман про тарифи і торгівлю (ГАТТ), що діє з 1948 р. В кінці 1976 р. в ГАТТ на різних умовах брали участь 105 країн світу, в тому числі так звані соціалістичні країни – Куба, Чехословаччина, Польща, Угорщина, Румунія, Югославія, Радянський Союз в ГАТТ участі не брав, тому зрозуміло чому радянські дослідники давали цій угоді невисоку оцінку. Проте можна заперечувати такій позиції. Відомо, що основна мета ГАТТ – зниження митних тарифів і усунення інших бар'єрів у міжнародній торгівлі, проведення учасниками угоди різних торгових заходів на широкій багатосторонній основі, зокрема, надання преференцій країнам, що розвиваються. Одночасно варто зазначити, що до нашої держави застосовуються жорсткі вимоги щодо максимальної лібералізації

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

внутрішнього ринку. Україна внаслідок лібералізації зовнішньої торгівлі опинилася в конкурентному середовищі, до якого її економіка виявилася не підготовленою.

Показово, що в історії незалежної України саме Митний кодекс став першим кодифікованим актом. Він охоплював усі основоположні аспекти митної справи: митний контроль, митне оформлення, пропуск через митний кордон товарів та інших предметів, мито та митні збори, зберігання товарів під митним контролем, організацію боротьби з контрабандою, статус службових осіб митних органів України, їх правовий та соціальний статус тощо. У цьому акті також були визначені питання співробітництва митної служби України з митними органами інших держав.

Утім, становлення митної функції у числі самостійних функцій держави є результатом не лише історичного розвитку митної справи та розгортання законотворчої діяльності у незалежній Україні. Головна причина, на нашу думку, полягає в усе більшій економізації сучасної правової сфери, що має коріння, передовсім, у глобалізації.

Сьогодні національні держави істотно обмежені в можливості самостійно вирішувати внутрішні задачі, тому що їх діяльність включена в контекст діяльності міжнародних організацій і органів управління. Національна держава може не сприяти процесу глобалізації, може його стримувати, але зупинити цей процес неможливо.

Питання про майбутнє національної держави в стрімко мінливому світі стає центральним у світлі дослідження політичної глобалізації. Спираючись на дослідження попередніх десятиліть, політологи всього світу намагаються поглянути на майбутнє головних політичних інститутів у світлі нових тенденцій світової економіки і політико-правової науки.

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

Особливого значення ця проблема набуває у світлі тісного взаємозв'язку між самою демократичною політичною системою і суверенною державою, що виступає її гарантом. Питання про подальшу долю національної держави, таким чином, трансформується в питання про долю самої демократії і цим пояснюється його актуальність у сучасному світі.

Висновок. Отже, проблема глобалізації вийшла на найвищу орбіту планетарної конфліктності, бо порушує найважливіше питання людства – перспективу світосистемності. Без рівноправного діалогу культур, без урахування духовного потенціалу і перспектив розвитку кожної цивілізації важко формувати ефективні механізми взаємодії суспільств у глобальному цивілізаційному поступі.

У цьому контексті митна функція усе частіше стає інституціолізованим предметом цілеспрямованої діяльності держави. Глобалізація торгівлі, інтенсифікація обігу товарів та послуг актуалізує питання діяльності митниці та митно-тарифного регулювання. Одним із доказів цього є становлення наднаціональних митних структур, таких як Митний Союз, що сьогодні активно розвивається як інтегративна правова система. При цьому саме митниця відіграє ключову роль у реалізації зовнішньої економічної політики.

Список використаних джерел

1. Бабайцева И. К. Экономические функции государства и механизм их реализации в условиях рыночной экономики : автореф. дисс. ... доктора эконом.наук ; спец. : 08.00.01 – экономическая теория / И. К. Бабайцева. – С. 21 (48 с.).
2. Венгеров А. Б. Теория государства : учеб.для юр. вузов / А. Б. Венгеров. – М. : Омега-Л, 2004. – С. 143 (528 с).

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

3. Жадько В. Л. Податкова функція сучасної держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; спец. : 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень / В. Л. Жадько. – О., 2012. – 20 с.
4. Кольбенко А. В. Історико-правові аспекти утворення та діяльності митних органів України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень. – К., 1997. – 19 с
5. Лощикін О. М. Економічна функція сучасної держави. Теоретико-правові аспекти : моногр. / О. М. Лощикін. – К. : Юридична думка, 2008. – С. 112 (368 с).
6. Лощикін О. М. Теоретико-правові характеристики економічної функції сучасної держави : автореф. дис. ... доктора юрид. наук ; спец. : 12.00.01 – теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень / О. М. Лощикін. – К., 2010. – С. 20 (37 с.).
7. Марков Л. Н. Очерки по истории таможенной службы / Н. Л. Марков – Иркутск : Изд-во Иркутского ун-та, 1987. – С. 130 (160 с).

Коломоєць О. В.

Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави

У статті досліджено митні функції сучасної держави, що базуються на міцних методологічних та історичних засадах. Насамперед це визначається тим, що реалізація митної функції у наш час суттєво трансформується, докорінно змінюється уявлення про те, яким чином держава має діяти у сфері митного регулювання. Саме тому слід поєднати два аспекти

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

проблеми: визначити історичний шлях митної функції держави та вивити методологічні аспекти реалізації митної функції у сучасній державі.

Ключові слова: історія, держава, право, теорія.

Коломоец О.В.

Методологические и исторические принципы исследования таможенной функции современного государства

В статье изучены таможенные функции современного государства которые базируются на крепких методологических и исторических принципах. В первую очередь, это определяется тем, что реализация таможенной функции в наше время существенно трансформируется, коренным образом изменяется представление о том, каким образом государство должно действовать в сфере таможенного регулирования. Именно поэтому следует соединить два аспекта проблемы: определить исторический путь таможенной функции государства и обозначить методологические аспекты реализации таможенной функции в современном государстве.

Ключевые слова: история, государство, право, теория.

Kolomoiets O. V.

Methodological and historical principles of research of custom function of the modern state

In the article of дослідженню custom functions of the modern state that are based on strong methodological and historical principles. First of all, it is determined by that realization of custom function in our time is substantially transformed, radically an idea changes about that, how the state must operate in the field of the custom adjusting. For this reason it follows to connect two

▪ Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоець // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.

aspects of problem: to define the historical way of custom function of the state and вивити methodological aspects of realization of custom function in the modern state.

Key words: History, state, right, theory.

-
- Методологічні та історичні засади дослідження митної функції сучасної держави / О. В. Коломоєць // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 1(9) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n1/14kovfsd.pdf>.